

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Wojciecha Wiśniewskiego
„Zewnętrzna polityka energetyczna Indii
rzędu Naredy Modiego (2014-2019)”
Warszawa 2022, ss. 269

Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest analiza zewnętrznej polityki energetycznej Indii w latach 2014-2019. Autor podkreśla we wstępie, że jego intencją było zbadanie współzależności pomiędzy stanem bezpieczeństwa energetycznego Indii a działaniami o charakterze zewnętrznym podejmowanymi przez podmioty państwowe i niepaństwowe, działające w sektorze energetycznym.

Do przesłanek wyboru tematu Autor zaliczył kwestie merytoryczne, takie jak to, że Indie to jedna z wiodących gospodarek światowych. Z drugiej strony zwrócił uwagę na konieczność uzupełnienia luki w literaturze naukowej w obszarze poruszanej w pracy problematyki oraz wysoką wartość aplikacyjną badań (s.9). Nie do końca jednak wiadomo dla kogo? Dla polskich podmiotów gospodarczych? Nie jest jasne w jaki sposób, czy w jakim zakresie luka badawcza zostanie przez doktoranta wypełniona. Przyjęta w pracy cezura czasowa, nie została w mojej ocenie w pełni merytorycznie wyjaśniona.

We wstępie został sformułowany cel rozprawy, jakim było zbadanie „jaki model najlepiej charakteryzuje zagraniczną politykę energetyczną Indii” (s.17). Nie do końca jest jednak czytelne, czy Autor przedstawi model takiej polityki *sensu largo* (np. modele realizowane przez inne państwa) i odniesie je do Indii, czy też na bazie materiału empirycznego sformułuje model polityki zagranicznej/zewnętrznej energetycznej badanego państwa. Stwierdzenie, że „zewnętrzna polityka energetyczna Indii została poddana analizie na gruncie nauk o polityce i administracji, w szczególności dominujących

ujęć stosunków międzynarodowych, tj. realistycznego, neorealistyczne, liberalnego i neoliberalnego” (s.17), jest sprzeczne ze sformułowaną następnie tezą, że doktorant będzie stosował podejście neoliberalnej szkoły stosunków międzynarodowych.

Poza tezą w pracy zostały sformułowane trzy pytania badawcze, które posłużyły do postawienia hipotez. Druga hipoteza nie jest czytelna, zaś trzecie sformułowanie, trudno uznać za hipotezę. Stwierdzenie, że „politykę zewnętrzną Indii stosunkowo najlepiej odzwierciedla model neoliberalny”, w mojej ocenie nie spełnia kryteriów hipotezy.

Sam temat pracy, czyli polityka energetyczna Indii w wymiarze zewnętrznym jest bez wątpienia ciekawy i wartościowy. Energia ma wyjątkowe znaczenie dla funkcjonowania współczesnych społeczeństw i państw zarówno industrialnych i postindustrialnych, zatem bezpieczeństwo jej dostaw, wytwarzania, dostępność stanowią gwarancję ich dobrobytu i rozwoju. Zagwarantowanie bezpieczeństwa jest zaś jednym z podstawowych celów i priorytetów polityki zagranicznej i wewnętrznej współczesnych państw w tym Indii. Niejednokrotnie, na co doktorant zwraca w pracy uwagę, zadaniem pozyskiwania surowców energetycznych, produkcją energii, czy jej dystrybucją zajmują się przedsiębiorstwa prywatne. Niemniej jednak, ze względu na to, że sektor energetyczny ma charakter strategiczny i wpływa na funkcjonowanie gospodarki, udział instytucji rządowych w zaopatrywaniu państwa w energię ma znaczenie kluczowe i jest właśnie utożsamiane z bezpieczeństwem energetycznym. Polityka energetyczna zaś jest funkcją tego bezpieczeństwa. Osiągnięcia Indii w rozwój sektora energetycznego, to jak sobie radzą z wyzwaniami aby zapewnić zrównoważoną przyszłość energetyczną, w tym ich osiągnięcia w poszerzaniu dostępu do elektryczności i wdrażaniu technologii energii odnawialnej, stanowią inspirujący przykład dla wielu państw na całym świecie, czyniąc to państwo wartościowym przedmiotem analizy.

Praca doktorska powinna prezentować wiedzę teoretyczną kandydata w zakresie dyscypliny, w jakiej powstała rozprawa, w tym przypadku nauki o polityce i administracji.

Trochę dziwi, czy jest niepotrzebna dygresja na temat stosunków międzynarodowych jako subdyscypliny (s. 18) w kontekście stosowanych przez doktoranta metod badawczych. Doktorant do analizy zewnętrznej polityki energetycznej Indii zadeklarował podejście charakterystyczne dla neoliberalnej szkoły stosunków międzynarodowych, tym samym nieco konfunduje dyskusja dotycząca analizy tej polityki z perspektywy realizmu, neorealizmu, liberalizmu, jako jak określił dominujących ujęć stosunków międzynarodowych (s. 24). Nie do końca rozumiem stwierdzenie o racjonalnych szkołach myślenia o stosunkach międzynarodowych, do których Autor zaliczył neoliberalizm (s.35). Czy to oznacza, że są szkoły nieracjonalne? Założenia teoretyczne neoliberalizmu zostały omówione bardzo lakonicznie i bez wątplenia wymagałyby większego namysłu.

Aby udzielić odpowiedzi na sformułowane we wstępie pytania oraz zweryfikować hipotezy Autor zadeklarował zastosowanie takich metod jak: analiza dokumentów, analiza dyskursu, wywiady eksperckie. Jednocześnie zadeklarował dokonanie analizy polityki energetycznej Indii, zależności pomiędzy bezpieczeństwem energetycznym a zewnętrzną polityką energetyczną, w oparciu o model R. Putmana – dwupoziomowej gry. W mojej ocenie zastosowanie tego modelu byłoby bardzo dobrym rozwiązaniem, z tym że Autor nie do końca kieruje się logiką zaproponowaną przez model R. Putmana.

Praca składa się z 4 rozdziałów, wstępu i zakończenia. We wstępie znajdujemy uzasadnianie wyboru tematu pracy, jej zakres, cel, pytania, hipotezy, metody. Omówiona została również struktura rozprawy. W podsumowaniu Autor szczegółowo odnosi się postawionych we wstępie pytań i hipotez.

Rozdział pierwszy dotyczy określenia przedmiotu pracy, jego istoty i specyfiki. Niemniej jednak tytuł rozdziału trochę konfunduje – czy przedmiotem analizy jest zewnętrzna polityka energetyczna, czy bezpieczeństwo energetyczne? Bez wątplenia polityka energetyczna i bezpieczeństwo energetyczne są ze sobą powiązane, ale również można je traktować rozdzielne. Autor powinien jasno określić co jest przedmiotem jego

badania. W mojej ocenie przedstawienie dyskusji na temat różnych teorii stosunków międzynarodowych, przy przyjętej na początku rozdziału deklaracji o stosowaniu założeń neoliberalnej szkoły stosunków międzynarodowych (s. 23) do analizy polityki zewnętrznej energetycznej jest niepotrzebne. W dyskusji dotyczącej podmiotów stosunków międzynarodowych w teorii i praktyce indyjskiej zewnętrznej polityki zagranicznej, doktorant zwrócił uwagę na te podmioty niepaństwowe w odniesieniu do Indii. Aktywność tych podmiotów jest przedstawiona w późniejszej części dysertacji. Dziwi jednak stwierdzenie na s. 40, że naród przestaje być podmiotem relacji międzynarodowych, po uzyskaniu państwowości. Co w takim razie z takimi grupami jak np. Kurdowie, Baskowie?

Autor dysertacji ma prawo to autorskiego ujęcia tematu, w tym przypadku do zaproponowania analizy polityki zewnętrznej energetycznej Indii, a nie polityki zagranicznej. Bo jak uzasadnia polityka zagraniczna nie uwzględnia działań realizowanych przez podmioty niepaństwowe (s.43). Z tym stwierdzeniem trudno się jednak zgodzić. Na poszerzenie zakresu podmiotowego stosunków międzynarodowych zwraca uwaga m. inn. teoria neoliberalna stosunków międzynarodowych, czyli przyjęty przez doktoranta model teoretyczny. Autor sugeruje że pojęcie zagranicznej polityki energetycznej jest zbyt wąskie. Należy w tym miejscu podkreślić, że neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej, eksponuje rolę państwa w systemie międzynarodowym. Równocześnie jednak relatywizuje jego pozycję względem podmiotów niepaństwowych. To rozróżnienie na politykę zewnętrzną i zagraniczną, jest moim zdaniem zadaniem sztucznym i zupełnie niepotrzebnym. Tym bardziej, że sam Autor w wielu miejscach pracy wydaje się stosować te dwa pojęcia zamiennie.

W dalszej części rozdziału przedstawiono różne definicje bezpieczeństwa energetycznego. Doktorant przyjął jedną z nich. Według niej że: „bezpieczeństwo energetyczne to stan braku zagrożeń dla dostępności przystępnej cenowo energii, pochodzącej z różnych źródeł, spełniającej odpowiednie parametry jakościowe i

ekologiczne” (s.53). Następnie zaproponowano metody badawcze (raczej techniki) bezpieczeństwa energetycznego, a nie techniki badań zewnętrznej polityki energetycznej, poza modelem Putmana, który w klasycznej wersji odnosi się do negocjacji międzynarodowych. Zakłada on, że państwa prowadzą równoczesne negocjacje zarówno na poziomie wewnątrzpaństwowym, jak i międzynarodowym. Model ten w praktyce nie został w pełni wykorzystany przez doktoranta.

W kolejnych dwóch rozdziałach przedstawiono uwarunkowania bezpieczeństwa energetycznego Indii zarówno te o charakterze wewnętrznym (rozd. II) jak i zewnętrznym (rozd. III). Tym samym Autor przedstawił sytuację energetyczną Indii uwzględniając zarówno strukturę krajowego bilansu energetycznego, zasoby krajowe, strukturę własnościową rynku energetycznego Indii w tym model zarządzania tym rynkiem na poziomie wewnętrznym. Dokonano również wskazania jakie podmioty sektora energetycznego będą przedmiotem analizy polityki zewnętrznej Indii. Autor zadeklarował, że głównym kryterium doboru będzie aktywność międzynarodowa. Niemniej jednak czytelnik aby zapoznać się z tym wyborem musi „przeskoczyć” z rozdziału II do IV. W rozdziale III Autor pokazuje i analizuje współzależności Indii w wymiarze energetycznym. Podkreśla, że współpraca ze środowiskiem zewnętrznym jest niezbędna w wymiarze energetycznym bezpieczeństwa Indii. Należy jednak zauważyć, że otoczenie zewnętrzne jest zmienną zależną (s. 117), a nie jak sugeruje Autor zmienną niezależną. Zmienną niezależną jest polityka zewnętrzna Indii, otoczenie zaś jedną ze zmiennych zależnych. Polityka zewnętrzna Indii jest funkcją tych zmiennych.

Rozdział IV dotyczy działań, w wymiarze zewnętrznym, podejmowanych przez aktorów polityki, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Doktorant przedstawił i dokonał analizy decyzje podejmowane w sektorze energetycznym i podejmowane działania. W oparciu o zebrane dane zidentyfikował pewne schematy działań, które były pomocne w określeniu modelu zewnętrznej polityki energetycznej

Indii. W mojej ocenie do opisanie tego modelu nie zasadne jest stosownie pojęcia ekspansja (s. 163). Kategoria ta jest bliższa realizmowi, a nie podejściu neoliberalnym w analizie polityki zewnętrznej, które Autor wybrał, a które odwołuje się do współzależności i współpracy. W analizie polityki zewnętrznej energetycznej Indii uwzględniono trzy kryteria: podmiotowe, przedmiotowe i funkcjonalne. W przedstawionej analizie brakuje, przedstawienia strategii polityki energetycznej Indii. Autor raczej koncentruje się na konkretnych działaniach. One zaś są przecież konsekwencją przyjętych strategii. Działania zewnętrzne przedsiębiorstw indyjskich są też moim zdaniem skorelowane z interesem państwa. Część rozdziału ma charakter opisowy. Doktorant przedstawia relacje Indii z mocarstwami, następnie głównymi eksporterami surowców (do których też można zaliczyć mocarstwa), potem nagle pojawia się dyplomacja energetyczna w państwach ościennych (s. 190). Całość dopełnia działalność legislacyjna. Wszystko jest niestety dość chaotyczne. Nie do końca jest czytelne, czy Indie wypracowały jakiś model polityki energetycznej realizowanej na poziomie państwa. Jeżeli tak to czym się on charakteryzuje. Tu np. Autor mógł zastosować wspomniany we wstępie model gry dwupoziomowej R. Putmana. W ostatniej części rozdziału IV doktorant dokonuje wyboru modelu zagranicznej (sic!) polityki energetycznej Indii. Uwzględnia przy tym np. takie kryteria jak: struktura własnościowa sektora energetycznego, otwartość rynku energetycznego Indii, zaangażowanie zewnętrzne Indii, strategie, motywacje, metody „ekspansji”. W podsumowaniu tego rozdziału doktorant potwierdza przyjęte na początku badań założenie, że zewnętrzna polityka energetyczna Indii jest zgodna z modelem neoliberalnym.

W mojej ocenie, pomimo że Autor w swojej pracy koncentruje się na podmiotach polityki zagranicznej/zewnętrznej, zwraca uwagę na wielopoziomowość analizy (wnętrze państwa i środowisko międzynarodowe), wieloczynnikowość - uwzględniając wiele zmiennych, struktura pracy, bardziej odpowiada, czy jest zgodna z pierwotnym tytułem

rozprawy: *Bezpieczeństwo energetyczne determinantą międzynarodowej aktywności Indii*. Autor odpowiada bowiem na cztery istotne pytania: czym jest bezpieczeństwo energetyczne, kogo bezpieczeństwo energetyczne bada i kto jest podmiotem bezpieczeństwa, jakie są zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego oraz jak to bezpieczeństwo zagwarantować (polityka zewnętrzna).

Bibliografia liczy w sumie 21 stron. Została podzielona na 4 części: materiały źródłowe i dokumenty; monografie, opracowania książkowe i artykuły naukowe; artykuły prasowe, źródła internetowe, portale specjalistyczne; wywiady. Jest to generalnie reprezentatywna dla przedmiotu dysertacji podstawa źródłowa. Brakuje może odwołania się do takich podręcznikowych pozycji jak: *Studia bezpieczeństwa*, pod red. P.D. Williamsa, *Polityka zagraniczna, Aktorzy, potencjały, strategie*, pod red. T. Łoś-Nowak, artykułów: W. Kosteckiego, *Poziomy analizy polityki zagranicznej*, M. Kozub-Karkut, *Teorie stosunków międzynarodowych a badanie polityki zagranicznej*, M. Pietraś, *Analiza polityki zagranicznej w nauce o stosunkach międzynarodowych*, czy książki *Bezpieczeństwo energetyczne we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Wyzwania, zagrożenia, perspektywy*, pod red. M. Pietrasia i J. Misiągiewicz, gdzie znajdują się artykuły np. R. Ulatowskiego, *Rola Narodowych Koncernów Naftowych we współczesnym reżimie rynku ropy naftowej*, czy Agnieszki Kuszewskiej, *Bezpieczeństwo energetyczne jako element międzynarodowej strategii Indii w XXI wieku*. Skorzystanie z tych pozycji, pozwoliłoby uniknąć „wpadek” terminologicznych, czy nieścisłości. Należy podkreślić, że doktorant przy przygotowywaniu rozprawy korzystał z dokumentów i raportów państwowych i międzynarodowych instytucji, oficjalnych komunikatów, i opracowań.

Pod względem formalnym i edytorskim praca nie budzi większych zastrzeżeń, aczkolwiek na s. 211 i s. 216 podrozdziały zostały tak samo zatytułowane. Autor też

przesadza ze stosowaniem cudzysłowów, również tam gdzie nie są one potrzebne i wystarczałby zwykły przypis.

Podsumowując, zarówno przytoczone jak i nieprzytoczone braki czy usterki recenzowanej rozprawy doktorskiej mgra Tomasz Wiśniewskiego, nie podważają jej wartości. Doktorant wykazał, że posiada wiedzę oraz kompetencje badawcze. Praca z punktu widzenia stanu badań w Polsce ma w znacznym zakresie charakter nowatorski i poznawczy. Spełnia deskryptywną i eksplanacyjną funkcję dyscypliny nauk o polityce i administracji.

Tym samym, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska czyni zadość ustawowym (art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) wymaganiom uzyskania stopnia doktora i może być dopuszczona do publicznej obrony.

Lublin, 17 marca 2023 r.

